

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS
ÉLET ÉBRESZTŐJE.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára : 4 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra

Tizenkét cikk az unitarismusról.

Ezalatt a cím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi 12 számában tizenkét cikket fogunk közölni. Reméljük, hogy ezek a cikkek magukra vonják a figyelmet és élénk eszmecserére fognak anyagul szolgálni. Már megjelent:

1., *Az Unitárius vallás törvényesítése* Ferencz Józseftől.

Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint.

Az unitárius vallás, unitárius hittudomány és unitárius fölfogás főtétele ez: *Isten egy.* Isten ugy lényében, mint személyében és a világhoz való viszonyában oszthatatlan egység.

Az egység fogalmával, több keresztény egyház felekezetenél, a háromság dogmai tétele van szembe állítva Az egység fogalma nemcsak a kijelentésnek, hanem a gondolkodásnak is természetes eredménye A nélkül, hogy a kijelentés kérdését e helyen vitatnók, azt valljuk, hogy akár természetfeletti, akár természeti, akár bibliai (tehát irott) legyen, egy Istentől származik s egy Istenről szól. Mellőzve a természetfelettieket, a természetben a dualismust megtaláljuk a jó és

rosz, a sötétség és világosság, az anyag és szellem alakjaiban, de a háromságtannak sem fogalma, sem alakja nincsen meg, sem itt, sem ott. A biblia különböző helyeiből össze lehet állítani a háromság tantételét, de sem a Jézus, sem az apostolok nem használják sem a „háromság“ szót, sem a háromság „tantételét“. A bibliai zsidó vallás egy állandó harc az istenegység fogalmának tisztázása érdekében. A Jézus evangéliumának az istenegység az alapeszméje.

A gondolkozó elme, mind a természet, mind a szellemvilág létrejöttét, fönnállását és bölcs czélokra irányuló haladását, csak úgy tudja megmagyarázni és megérteni, ha azt egy *okra* vezeti vissza. Ez a legfőbb ok, mely egyszersmind egyetlen is. Minden más ok csak másodrendű, még akkor is, ha önállónak látszik. Isten oka mindennek, a mit bibliai nyelven így fejezünk ki: Isten a világ teremtője.

Mindazok, a kik hisznek Istenben, ismerik és használják ugyanezt a kifejezést s mégis eltérnek a teremtő Isten és a teremtmények közötti viszony meghatározásában. Még ma is csaknem általános az a fölfogás, hogy Isten a világot kívülről kormányozza. Azt képzelik, hogy Isten fönn honol az égben és onnan osztja szét parancsait, mint valamely önkényes ur, a kinek a teremtmények engedelmeskedni tartoznak.

Ez a fölfogás abból a korból származik, a midőn nemhogy a csillagrendszert, de még a földet sem ismerték, mert azt hitték, hogy a föld lapos, a melyet egy magas torony tetejéből (Bábel) át lehet tekinteni.

Egy ilyen birodalom fölött az Isten is úgy uralkodott, mint egy keleti önkényű úr a magáé fölött: ha engedetlen vagy hűtlen volt népe, pusztító villámmal sújtotta, vizözönnel veszítette el.

Az ilyen Isten még azt is megtehetette, a mit csak a legközönségesebb ember szokott megtenni: kiválogatott némelyeket szeretetre és örök életre, másokat gyűlöletre és örök kárhozatra.

Ezt a fölfogást ma már nem tűri meg sem a tudás, sem az evangéliumból táplálkozó vallásos hit. Isten az egyetlen *atya*, ki személyválogatás nélkül szereti minden teremtményét, mert mindenkihez egyenlő közelségben van: mi benne élünk, vagyunk és mozgunk.

Ha nem ismerhetjük meg a világegyetemet úgy, hogy azt könnyen át tudjuk tekinteni, igyekezzünk megismerni önmagunkat, mert az ember egy kisvilág, melyben a lélek épen oly viszonyban áll a testtel, mint az universumban az isteni az anyagi világgal. A lélek egy, Isten is egy.

Isten egysége fogalmával azonos az ő *szellemissége*. Az egység csak addig lehet teljes, tökéletes és abszolút, a míg az isteni lényt kizárólag szelleminek gondoljuk. Mihelyt ezen túl lépünk, azonnal meg van zavarva, sőt lehetetlenné van téve az egység, mert mind az, a mi nem szellem, egyszersmind összetett is.

Isten szellemisségéből nemcsak az következik, hogy ő abszolút egység, hanem az is, hogy *mindent áthato*. Ez ismét azt jelenti, hogy az isteni szellem olyan erők foglalatja, a melyekkel Isten teremthetett, teremtett és szünetlenül teremt mindent, a mit világnak nevezünk.

Isten szellemissége a térben és az időben is egyaránt abszolút. A térre vonatkozólag azt mondjuk, hogy *mindenütt jelen van*, az időre vonatkozólag: *örökkévaló*, a miből az is következik, hogy a világ teremtése, sem kezdetére, sem végére nézve időhez nem köthető. Órákról, napokról, esztendőkről mi beszélünk, mert mi csak részleteiben tudjuk megismerni az egészet, de az időnek ilyen formáját, Istenre alkalmazni, nem lehet.

Mind a mellett is, hogy Istent ily abszolút tökéletességnek valljuk, meg vagyunk győződve arról, hogy a világgal a legszorosabb *benső viszonyban* van. Minthogy az az övé, mint ilyen, nem lehet rossz, és ha rossznak látnók, ha azt tapasztalunk, hogy a gonosz és a bűn elárasztja a földet, ezt mi akkor is csak relatív értelemben tartanók rossznak, mert Isten szellemi tökéletességének bizonyos következménye az is, hogy *Isten jó* és a munkái is jók.

Isten teremtményeinek meg van a saját egyéniségük és ez annál inkább érvényesül, minél nagyobb abban a szellemi erő. Ezen szellemi erő folytonos tökéletesedésben van. A tökéletesedésnek föltételei az állandó kölcsönös hatás, a mely kiterjed nemcsak a szellemiekre, hanem a testiekre és anyagiakra is. Az emberi szellem is folytonosan teremtő, mint az isteni, csak-

hogy annak hatása a meglevőknek újnál újabb viszonyba hozásában nyilvánul. A tudomány, művészet és mind az, a mit az emberi elme megteremtett, látszólag talán emberies, de valójában mind az istenire vezethető vissza, mert az emberi elme csak azokat tudja előhozni, a melyeket az isteni megteremtett.

Mi azt is mondhatjuk, hogy az Isten teremt az emberi lélek által.

Az Isten és ember közötti felséges viszonyt a biblia nyelven — így fejezzük ki: az ember Isten gyermeke. Mi Isten gyermekei vagyunk, Isten a mi *atyánk*, a ki szeretettel, melegséggel és gyöngéd kegyelemmel növel, ápol, gondoz minket.

Az unitárius fölfogást rationalisnak, ridegnek, száraznak szokták nevezni. Ezt mi vádnak tekintjük, mert bár valljuk, hogy mi mindent a józan ész ítélőszéke elébe szeretünk állítani, mindent szeretünk megvizsgálni, de, nem véve föl azt, hogy ebben a tekintetben tőlünk egyetlen más felekezet hívei sem különböznek, mi a vallásban s így hát Istenről való fogalmunkban, egy pillanatig sem hagyjuk figyelmen kívül az isteni szeretet gyöngédségét, jóságát, gondját, irgalmát. Mi föltétlen bizalommal borulunk az isteni gondviselés karjai közé és hisszük, hogy minket Isten nem hagy el semminemű veszedelemben. Mi hinnénk Istenben még akkor is ha létezését a természeti világból bebizonyítani nem tudnók.

Ezzel azt fejezzük ki, hogy, fölfogásunk szerint, Isten egysége nyilvánul abban a *szeretetben* is, a mellyel az emberek mint testvérek egymást szeretik. A szeretet tartalma éppen oly megmérhetetlen, mint maga az Isten. Az emberek között is ez az egyik főtényezője az életnek. Ez táplálja az anyai szívet, ez nyilatkozik meg a könyörület cselekedeteiben és legkivált a Jézus életében és tetteiben. Azonban az emberi szeretet mégis mindig csak részleges, míg ellenben Isten szeretete egyetemes. „Isten fölhozza az ő napját mind a jókra, mind a gonoszokra egyaránt.“

Az Isten szeretete oly nagy és oly egyetemes, hogy annak melegét érezi mindenki, akár érdemli meg, akár nem. Isten nem büntet ostorának sujtolásával, hanem szeretetének gyöngédségével és jóságának mérhetlen *kegyelmével* vezeti az em-

bereket a megtérésre és az igaz életre. Isten magának nem kíván semmit, mert ő nem szükölködik semmiben, hanem kíván az emberektől önmaguknak önmagukért minden jó cselekedetet, mivel a jó cselekedet visszaható és mindenre kiterjedő ereje a cselekvő egyént megszenteli és a cselekedet tárgyát fölmagasztalja. Így az Isten országa mind közelebb jó, vagyis Isten célja megvalósul itt a földön. Így fogván föl Istent, az ő egyetemes jóságával és tökéletességével nem fér össze az a gondolat, melyet tan alakjában is hirdetnek némelyek, hogy Isten áldozatot, sőt a legnagyobbat, saját fiának önfeláldozó halálát kívánta volna az emberiség bűnéért. Isten mint tökéletes lélek nem kívánhat testi vagy anyagi dolgokat, azokban ő nem gyönyörködik, vagy ha igen, akkor nem szükség, hogy tőlünk kívánja azokat, miután minden az övé.

Az istentisztelésnek és imádásnak legfőbb helye a rokon lelkek társasága, a gyülekezet meg az egyház, de a lélek az önmaga erején is fölemelkedhetik Istenhez és megdicsőítheti önmagát.

Azok előtt, kik az Istenben hisznek, az ő lényének és a lényéhez tartozó tulajdonságoknak megismerése nem jár nagy nehézséggel, mert „az egek beszélnek az Úrnak erejét és teljes a föld az ő dicsőségével. A mit az emberek Isten felől tudnak, nyilván van ő bennök, mert az Isten kijelentette nekik. Tudjuk, hogy mi benne lakozunk és ő bennünk, mivel ő adott nekünk az ő lelkéből.”⁴

A bennünk levő isteni lélekből táplálkozó gyermeki bizalommal és bátorsággal kiáltjuk: szerelmes Atya. A Jézus ajakáról átvesszük a legszebb szót: Miatyánk, szivünk teljességéből érezzük annak jelentését.

Boros György,

A dogmát nyomba kíséri a türelmetlenség, mely azok iránt legmagasabb, a kik egészben véve a párttal tartanak és csak egyes részekben és árnyalatokban térnek el az orthodoxiától. Brassai S

Valamint az, ki mindig egy irányban halad, ha ereje ki nem fogy — megkérülve az egész földet — végre oda juthat vissza, honnan kiindult: úgy a ki vallását a tudomány után fáradva vesztette el, azt csak a tudomány által nyerheti vissza. Deák Ferencz.

A vilonyai templom tornyára.

Beh kicsiny vagy vilonyai	Vilonyai templom tornya
Templom tornya,	Minek bännád
Fedeledre a nyájas nap	Hogy a nap nem óntja bőven
Fényét csak úgy néha szórja.	Födeledre a sugárát
Nem ragyogsz ki messze-messze	Meglát azért a jó Isten
A határra,	Meglát téged
Csak egy néhány hívő lélek	S megis áldja azt is, a ki
Egyszerü kis portájára.	Buzgóságból fölépített.

Fogaras, 1899. január 8.

Végh Mátyás

A miveltség ismertető jelei.

Az embert az állattól az öntudás, a művelt embert a miveletlentől az öntudás szélesebb vagy szűkebb köre különbözteti meg. Cselekedni s tettének indító okait, önszeretetet és indulatok által meg nem vakító, átlátó, olvasni, tanulni, ismereteit többíteni, s a tanultat a tudományok egészszével, s más tudottakkal arányba hozni és egybeszöni, szépmívet látni és hallani, s az abból folyó gyönyörűség érzését felfejteni, s annak okaiból magának számot adni tudni, ezek az igazi miveltség ismertető jelei.

Dr. Brassai.

A vallásos érzelem s ennek nevelése.*

Bizonyára minden ember legszivesebben azzal foglalkozik, arról beszélget, a mi őt érdekli, a miért lelkesül. Ezt teszem én is ez alkalommal, midőn felolvasásom tárgyául e fenséges, magasztos érzelmet választottam.

Létezett-e vagy létezik-e a megmérhetetlen világrendben valami, a mi annyi fenséges eszmét, annyi magasztos gondolatot és örök igazságot összpontosítana magában, mint ez egyetlen szó: Isten!? S mit jelent, kit jelképez e név? Ki az, kit soha nem láttunk s ki előtt a büszke hatalmas úr úgy, mint a koldus, néma hódolattal földre omlik? Ki az, ki minket ezer féle áldásával elhalmoz s mindezekért tőlünk csak azt kívánja, hogy őt tiszteljük, szeressük s parancsolatait megtartsuk? Érezzük, tudjuk, hogy létezik s tudjuk azt is, hogy ő a mi végtelen jóságu, örökkévaló egyetlen egy Istenünk!

A föld kerektségén mindenkinek lelkében élt s él a hitnek bizonyos foka, nem egyforma fénynyel tölti be ugyan az em-

* Felolvasatott a Háromszékköri Dávid Ferencz fiókegyletnek 1898. október 9-én tartott ünnepélyén.

berek kebelét, de létezik mindenütt. Az egy Istenben való hit tölti be a mai világ czivilizált embereinek lelkét, egy felsőbb lény tudata hatja át a kevésbé művelt népek kebelét s vallásos érzés fénye derengett a legrégebb emberek szívében akkor is, mikor az értelmiségnek legkezdetlegesebb fokán állottak. Kell-e ennél fényesebb bizonyíték arra, hogy a hit nem ember műve s hogy az arra való képesség ép úgy az emberrel született sajáttság, mint az értelemre való tehetség.

Az ős ember mint halász és vadász tengette életét. Lakhelyet nem épített magának, a hideg éj beálltával faodukba, sziklák mellé rejtőzött. Ehez járult még az is, hogy a sötétben elvesztette tájékozottságát. Csoda-e tehát, ha dideregve s félve várta a reggelt, a nap feljöttét, mely áldásos sugaraival fölmelegítette, bátorságát és biztonságát ismét visszaadta. Felébredt ekkor a hálaérzet a nap iránt s azt tisztelte, imádta, mint jóttevőjét. S ha vihar dúlt, villám cikázott át a fellegen, menydörgés rázkodtatta meg a földet, félelem tölté el egész lényét: önkénytelenül összekulcsolta kezeit, igyekezve félelme tárgyát kiengesztelni. A hála és félelem érzete ébresztették az ember lelkében a vallásos érzés első csiráját. Tiszteltek, imádtak ők mindent, a mitől féltek vagy a mi előttük hasznos volt.

Az ember értelmisége s műveltsége fejlődésével fokozatosan tisztultak a vallásos eszmék és nézetek. S hogy az idők folyamán sok vitakozásra, harczra adott alkalmat, az bizonyos. Voltak hatalmas, nagy emberek, kik egyik vagy másik vallási nézetet megsemmisítették, helyette újakat létesítettek, hatalomra emelték egyik vagy másik vallásfelekezetet, de az még soha sem sikerült, hogy az emberiség lelkéből, vele született hitét kioltásák, mely bárminő alakban nyilvánuljon, lényegében mindig egy és ugyanaz, t. i. a felsőbb lény imádása és tisztelete.

Valamint az egyes népeknél megtaláljuk a hit különböző fejlettségi fokát, úgy meg van az az egyes emberek életében is — kezdve a kisebb kortól az emberi élet legvégső határáig. Vallásos érzelem szunnyadoz a gyermek szívében, ez ösztönzi a fiatalokat szép és nagy tettek kivételére, ez buzdítja a férfit kötelessége teljesítésében s ad erőt a földi gondok elviselésére, ez csepegtet enyhítő balzsamot a megtört anyai szívre kedves halottai sirjánál, ez teszi könnyebbé az élet utolsó nehéz perceit ama boldog reményben, hogy reánk egy ismeretlen, szebb jövő vár. S „ha sokat kell szenvedned az életben, ha reményeidben csalatkozol, ha az öröm elpártolva tőled, csak a bú marad meg, ha minden, mi kedves, boldogító volt, a mulandóság tengerébe fuladt: akkor mi boldogít, mi vigasztal? a hit!“

A vallásos érzelem ép úgy él a magas rangú művelt em-

bernél, mint az egyszerű pornépnél. A szív mindenik kebelben csak szív! Vágyik mindkettő a magasztos, a szép után! Némelykor ugyan megfélekedzik az ember Istennel szemben teljesítő kötelességéről s helyet ad szívében a rósznak, de egyuttal elveszíti nyugalmát s bármilyen atheista legyen valaki, bizonyosan eljön az az idő, mikor az élet kopár sivatagján keresi az oázist, a menhelyet s azt feltalálja Istenben!

Isten az embert, mint teremtményeinek legtökéletesebbikét értelemmel s ennek mindennemű nyilvánulásával áldotta meg. Használja mindenki ez adományt, de különösen azok, kiknek kezükben van egy nemzedék jövője.

A gyermek vallásos nevelésének a családban kell kezdődnie, annak megfontolásával, hogy ne siessünk, de ne is késsünk. A mily ártalmas azt korán kezdeni, ép oly káros, ha a gyermek 15 éves koráig mitse hall Istentről, mint Rousseau Emilje. — A vallás szent eszméjével nem egyezik meg a gépies mód! A kised is összekulcsolhatja kezeit, gépiesen elmondhatja az imát, de hogy ugyanekkor igazi vallásos érzés hatná át, azt kívánni sem lehet.* Eljön nemsokára az az idő, mikor a vallásos érzelem ébredni kezd fogékony lelkében!

A kised e korban teljesen a benyomások hatása alatt áll, mindent befogad, a mit lát, hall, nem tud különbséget tenni a jó és rossz között, míg a jutalmazás és büntetés által rá nem vezetjük. Ezért oly fontos dolog, hogy a gyermek csak jót lásson, jót halljon ott, hol első tapasztalatait szerzi.

A mely családban béke honol, a hol szeretet fűzi össze a család tagjait, a hol istenfélelem lakozik: ott a gyermek olyan alapot szerez, melyre bátran építhetünk. De hány család van, a hol a gyermek ezeknek ellenkezőjét látja, tapasztalja? Hány ház van, hol a gyermek fogékony lelkét nem táplálják az örök igazság eme forrásából! Hány apa, anya és nevelő feledkezik meg eme legszentebb, legmagasztosabb kötelességéről!, pedig „a gyermek szíve szent föld, melybe nem lehet konkolyt vetni, hogy aztán búzát arassunk!“ S hány embernek egyedüli életcélja, hogy gyermekét földi javakkal halmozza el s megfélekedzik arról, hogy első sorban lelki kincseket kellene adnia! Nem gondol arra, hogy hit, vallás nélkül, megelégedett, boldog ember nem lehet, nem létezik. Hisz a vallás óv meg a csüggedéstől, reményt nyújt, fájdalomainkban enyhülést, vigaszt ad. Istenünk az egyedüli, kihez inséges napjainkban segítségért folyamodhatunk. Jézus is így szól: „Jöjjetek én hozzám mind-

Ezekre az elvi jelentőségű tételkre volna egy pár észrevételünk, a mit a cikk befejezte után elfogunk mondani. Szerk.

nyájan, kik megfáradtatok és megterheltettek és én megnyugtatlak tiktetek!“

Mint már említettem, a gyermek vallásos nevelésének a családban kell kezdődnie.

Lukács Anna.

(Vége a jövő számban.)

A papnevelő intézet érdeke.

Nyilatkozat.

Mélyen Tisztelt Szerkesztő úr!

Mély sajnálattal győződöm meg napról-napra, a felől, hogy közelebbi Főtanácson, theologiánk emelését s a közfigyelemnek ez intézetünkre való fordítását czélozó indítványomat — az egy marosi egyházkör kivételével — csaknem minden kör tanítói félre magyarázták s abból nem a theologiai intézetünk iránti igaz, őszinte szeretetemet s annak jövője feletti aggodalmamat olvasták ki; hanem egy pár szót kikapva indítványomból, azt teljesen elferdítették s vissza vitték azt a mult idők sötét, általam is lelkemből gyűlölt: papi és tanítói kar egymásiránti haragos viszonyára

Vétenék lelkiismeretem ellen, ha nem nyilatkoznám; vétenék a szent ügy érdekében, melyben szót emeltem, ha hallgatnék. Tizennégy évi papságom alatt — mindamellett, hogy három tanító működik egyházközségemben — semmi névvel nevezendő összeütközésem, összeszólalkozásom nem volt kedves szolgatársaimmal s szivem őszinte érzelmével vallom, hogy a pap és tanító csak egyetértéssel, szeretettel lehetnek az egyházközségek építői.

Tanuim lehetnek az engem ismerő tanító urak, hogy igazat szolok s ime most mégis úgy beszélnek rólam mint tanító gyűlölről Tanító gyűlöletről a Főtanácson tett indítványomban szó sincs. Én igenis ohajtom s azt hiszem velem együtt mindenki, ki egyházunk ügyét szívéen viseli ohajtja, hogy legyenek nekünk is oly végzett s képzett papjaink, mint a többi egyházaknak, s ne gunyolódjanak velünk a többi prot. egyházak lelkészei, hogy a mi theologiánkban érettségi bizonyítvány nélkül is be lehet jutni. Igenis ohajtom, s azt hiszem velem együtt ohajtja mindenki, hogy theologiánk ne maradjon el a kortól, hanem a mint a többi prot. egyházak emelték a theologia tekintélyét emeljük mi is, s mig örömmel, lelki gyönyörrel szemléljük a népiskolák s felsőbb intézetek reformját, óriási haladását, ne nézzük kárhóztató közönnyel theologiai intézetünk hanyatlását, stagnálását.

Ny.-Szentmárton, 1899 január 11-én

Fazakas Lajos, lelkész.

Midőn e nyilatkozatot közre adom egy pár megjegyzést a magam részéről is teszek, főleg azért mivel tudomásom van arról, hogy az udvarhelyi egyházkörben egyik tanító ur egy egyházi gyűlésen felszólalt és az Unitárius Közlönyt is vád alá fogta a főtanácsi gyűlésről hozott tudósítása miatt (l. U. K. 12. sz.) Azt a közleményt nyugodtan bocsátom bármely elfogulatlan bíróság ítélete alá, mert nem hihetem, hogy abban a tanítói karra sértőt találhatna. Sőt éppen arra igyekeztem, hogy a tanítói tekintély védelmére elmondottakat is érvényesítsem, a Kozma tanfelügyelő ur beszéde ismertetésével. Nekem úgy tetszik, hogy a dologban mindkét részen egy kis túlzás van. A papnevelő intézetbe a törvények értelmében csak érettségivel lehet belépni rendes hallgatónak. Ez ellen az intézet nem vétett. Rendkívüli hallgatót vett föl azzal a föltétellel, hogy érettségit szerezzen. Ha nem szerez nem fog papi bizonyítványt kapni. Ezt ezután sem tagadhatja meg, de nagy hiba is lenne, mert a tudomány szerzést senki elől sem szabad elzárni. Ez a dolog egyik ága. A másik az, hogy a főt. püspök ur püspöki jogánál fogva papi functiok teljesítésére fölhatalmazott két tanítót. Nem lévén papi minősültségök csak szószéki szolgálatot végezhettek, ellenben urvacsorát nem oszthatnak s más hasonló cselekményt nem végezhettek. Ezeket az E. K. Tanács saját kérelmükre fölvette magán tanulóknak és fölhatalmazta, hogy ha az alapvizsgát leteszik szigorlatra előálljanak, kivételesen azért, mivel mindkettő oly helyen végzett papiteendőket a hol a fizetés csekélysége miatt diplomás papot nem lehetett alkalmazni. Mindez történt a kongrua kérdés ideje előtt és az teljesen indokolttá tette. Szerkesztő.

Nők világa.

A Dávid Ferencz Egyletbe az új évvel belépett nőtagok:
Dr. Boér Jenőné Tövis, Gálffy Kálmánné Székely-Keresztur, Benedek Imréné, Gidófalvi Benedekné, Pál Ferenczné H.-Oklánd, Rutkovszky Róbertné Kolozsvár, Szigethy Margit tanítónő Kide. Szívesen üdvözöljük körünkben. Az új belépőkkel a női tagok száma 107. Ez valóban csekély, ha meggondoljuk, hogy csupán a lelkésznék száma tenne ennyit. Ebből is látszik, hogy még nagyon sokakat kell meghódítanunk az egyleti életnek. Buzgósággal sokat tehetünk.

Égő arczát

Égő arczát kezeibe rejtve
Epedve vár a jó feleség.
Éjfél elmúlt már, az óra három,
Mind hasztalan, nem jön férje még.

Ott dőzsöl a kártyaasztal mellett,
Lázás mámortól pezseg a vér,
Izgatottan, tombolva kiáltja
»Rövid az élet, örök a sir!«

És a haznál nincs a ki keressen,
Minden új nap új gondot terem.
Szegény asszony! erőt és kitartást
Gyermeke ad és a szerelem!

Mily unalmas a családi élet,
A nő hallgat, néma, mint a sir.
Éljen a bor, szerelem, barátság,
»Rövid az élet, örök a sir!«

Szenvedések, gond, virrasztás, küzdés
Fölemészté a gyenge erőt,
Itt hagyja kis gyermekét az asszony,
Dőzsöl a férj, úgy mint ezelőtt.

Perdül a dob! Ki ad többet érte?
Oh a férj nem — öngyikos, halott.
Ő vagyónát s mindenét elverte,
Szenvedni meg egy árvát hagyott!

E. Mikes Riza

Egy kérdés.

A Dávid Ferencz egylet által kiadott „Unitárius Közlöny“ legközelebbi számát olvasva, feltűnt abban a „Nők világa“ czimű rovat. Én is hajlandó vagyok a legnagyobb örömmel csatlakozni azok közé, kik e rovatban és ezen kívül munkásságaikkal ez egylet magasztos czélját megvalósítani igyekeznek. Erőm és tehetségem ugyan még gyenge, de akaratom szilárd a jónak megvalósítására, a melyhez Istennek sztt. segedelméért buzgón imádkozom.*

* Nagyon köszönjük ezt a kedves és buzgó érdeklődést. Kivánjuk, hogy legyen áldás minden munkáján. Mi mindig szívesen látjuk. Szerk

Én azonban mint ez idő szerint talán a legfiatalabb papné és még ehhez olyan, a ki városról kerültem falura, inkább csak feleletre és felvilágosításra váró kérdéseimmel fordulok idősebb és tapasztaltabb nőtársaimhoz. Így pl. Legyen e kérdés:

Ha egy községben vannak intelligens családok is, a kiknek nem igen tetszik, ha a papné felkeresi a köznépet, holott ennek vallásosságára igen jótékony hatást gyakorol e látogatásai által, kérdem: vajjon melyik résznek tegyen eleget az illető papné?

—
Ifju papné.

Az unitártus nők s főleg lelkésznéink aligha tudják mily rendkívüli hatalom van kezükben az egyházban. A család háztartása nélkülök rideg, élettelen, de bizony az az egyházé is. A presbyterium eligazítja a kormányzást. a lelkész elmondja beszédeit, de ha a nők nem mennek a templomba: üres az és hideg. Ha a lelkész itt-ott összeütközésbe jő valamelyik hívével, a lelkészné nagyon könnyen elháríthatja a vihart az ő szelid, okos és észrevétlen közbelépésével. Hát a templomtól elhidegült nőtársaikat s főleg az ifjakat nem tudják-e ők könnyebben összegyűjteni, mint bárki más. Kedves lelkésznék, kedves nőink élesszék a hitbuzgóság tüzét! A kolozsvári nők mult évi levelét újból is szíves figyelmökbe ajánljuk. Munkálkodjunk, míg nem késő.

—
I.

Levél a halálos ágy mellől.

V.-Hunyad. 1898. decz. 11.

T. lelkész ur!

— „Ott születtem G. községben. Ott kereszteltettem az unitárius vallásban. Nehéz beteg vagyok; kétes a megmaradásom. Ohajtom az én vallásomon leendő eltemetésemet. Ohajtom a T. úr lejövetelét, ha szerencsés lennék megnyerni, hogy temessen el engemet az, a kit én kívánok, mert akkor nyugodtan halok meg.“ —

Egy haldokló hitrokon nő leveleiből jegyzem ide e sorokat. De mi különös e levélben? Kérdezheti az olvasó. S amugy egy szóban aligha megmondhatnám. Egy természetes, egy egyszerű kívánság, melyről ritka halandó feledkezik meg halálos ágyán, — ugyebár? . . Ez utolsó kívánság és még — valami.

Ez a „valami“ az, a mi az idézett sorokból a sziv mélyéig hat; a mi lelkemben annak elolvasása pillanatától kezdve ott motoszkált szünetlen, nyugtot nem hagyva addig, míg választ nem adtam, meg nem nyugtattam, részvéteimet, vigasztalásomat

oda a beteghez nem küldtem: legyen nyugodt, az *Úr* nem hagyja el az *öveit*.

Ime a *vallásos áhitat*, az a „valami“ melylyel a szenvedő mintegy szent vágyakozással öleli keblére a hit igazságait és akkor nyugodtan hunyja be szemeit az utolsó álmra . . .

II.

A ravatal mellől.

1898. decz. 30.

Táviratot kapok: kérem azonnal jönni. A temetés 31-én d. u. 2 órakor lesz. De kérem eljönni.

E szavakkal hív a testvér a testvére ravatalához, hogy legyen testté az ígélet, melynek tudatában nyugodtan hunyta le szemeit a haldokló.

A vonat elrobogott. A hosszú téli éjszaka álmatlan unalmai után a felkelő nap első sugaraival együtt köszöntöttük az ősi hajlék gyászfényes pitvarát.

Mintha a bethaniai hajlékba léptem volna be, hol egykor Lázár aludt. A ravatal körül itt is a testvéri szeretet fájdalma zokogott. De nem a kitörő keserv szemrehányása fogadott: „ha itt lettél volna, a mi testvérünk nem halt volna meg.“ Inkább a szeretet fájdalmának a vallásos hitben való szelid megnyugvása köszöntött.

A méla bús félhomályban megvillant egy-egy gondolat töredék. Az életviharoktól megtépett szegények hála könyvei, s kevés számú, de meghitt barátnők halk sohajai is mondogattak valamit. S az egybefüződő gondolatszálak megértették velem mily nemes volt lelke, mily gyöngéd, s jóltevő Keveset élt és sokat szenvedett; szenvedve is jól tett és nem csüggedett . . . Honnan a nőkben e nagy lelkierő? . . . A hitnek hatalma van.

„Ki vesztett sokat, mindent, mi drága itt.

Hitét ha örzi, örzi őt a hit.,

N.

Gondolatok.

— Boros György „Szívemet hozzád emelem“ cz. női imádságos könyvéből. —

A nő ritkán tudja szavakba foglalni a mit szíve érez, s mégis gyakran imádkozik.

—
Midőn az ember félre vonultan imádkozik, úgy érezi magát, mint a gyermek az édes anyai keblen.

A hit új országot teremt, az emberek ajka beszédes lesz, a szív fölmelegszik, tüzet gyújt oltárán és áldozik azon a szeretet, a bizalom, az öröm és jószág jó illatu füstjével.

Buzgó szív, hívó lélek, tiszta öntudat! Ezek a vallásos és kegyes élet láthatatlan hatalmai.

Az egyedüllet nagyon keserves annak, a ki nehéz munka után él és nincsen ki megossza terhét; nagyon lankasztó annak a ki hosszú utra indult és nincsen a kitől egy biztató szót halljon, nagyon kétségbeejtő annak a ki már az élet végére jutott s öregsége napjaira mindenkije elhalt, kit övének mondhatott, de mindenikénél kínosabb a helyzete annak, a ki nem ismeri a hit vigaszát az egyedüllet óráiban.

A közös imádság olyan a szomjuhozó lelkeknek, a milyen a langyos nyári eső a lankodt virágoknak s a bágyadt fűszálaknak.

Kétségtelenül bizonyos, hogy az önként jött segítség áldása éppen olyan nagy, vagy talán még nagyobb annak, a ki adja, mint a ki elfogadja.

Soha senki sem lehet olyan rossz helyzetben, hogy ha utána néz, annál még rosszabbat is ne találjon. Mindenkinék jut a bánatból, jut az örömből is.

Ez a világ legridegebb akkor lenne ha kiirtatnék belőle a tavasz, vagyis a szép reménység; ez pedig csak addig marad meg benne, a míg a nő a hit világával s a bizalom melegítő sugarával éleszteni tudja.

A kétségbeesett szívnek az a legelső orvossága, ha önmagába száll és őszintén, bizalommal és reménységgel megvizsgálja minden gondolatját, minden érzelmét. Ekkor bekövetkezik a kibékülés.

Levél Amerikából.

Ferencz József püspök urnak, az amerikai Unitárius Társulat titkára Eliot ur a következő érdekes levelet küldötte:

Boston, Mass. januar 6. 1899

Kedves uram!

Fogadja köszönetemet december 7-ről irt leveleért és fogadja Ön is és az Önök testülete is rokonszenves üdvözlétét Amerikai testvéreinknek. Örvendünk a stabilitás és előhaladás ama jelenségeinek, a melyeket munkájuk eredményez és jó kívánataikat viszonzuk. Az önök egyházi szervezete jóval felette áll a mi szabad társulásunknak Amerikában. Az amerikai unitárius testület az egyházi kormányzásnak gyülekezeti (egyházközségi) rendszerét örökölte és a mi szervezetünk gyengeségében nagy árt fizetünk szabadságunkért. Azonban örömmel tudatom Önnel, hogy egyházaink állapota egészséges és a szellem előtörő. Számban kevés a nyereségünk, de népünk mind

inkább vezető lesz nemzeti köztevékenységünk minden ágában. Őszi konferenciánk hangulata lélekemelő volt és ifju lelkészeink minősültsége a jövő haladás iránti hitre buzdít. Küldöm Önnek mult évi évkönyvünknek egy példányát.

1900. május havában ez a társulat megalapításának 75-ik évfordulóját fogja megünnepelni A mi társulatunk nagyon ifju az Önöké mellett és a mi 75 évünk jelentéktelennek tünik fel az Önök 300-asa mellett, de reméljük, hogy ezen évfordulási ünnepélyünkön az Önök magyar unitárius egyházának néhány képviselőjét üdvözölhetjük Bostonban. Örvendeni fogunk, ha akkor itt egy nemzetközi tanácskozást tarthatunk, a világ minden részeiből való hitrokonaink képviselőivel, hogy együtt tanácskozassunk közös ügyeink felett és ama módokról gondoskodjunk, a melyek által a kereszténységet keresztényebbé tehetjük. Szives üdvözlettel, hive .

Samuel A. Eliot.

Munka és munka-szünet.

— Felolvasás, melyet az iparosok számára rendezett vasárnapi ingyenes előadások rendjén, Kolozsvárt, 1899. január 15-én tartott Boros György theol. tanár. —

A munka nemesit.

Attól tartok uraim, hogy önök csalódní fognak az én felolvasásomban. A czim után indulva, önök jogosan gondolhattak arra, hogy én az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891. évi XIII. t.-czikket fogom tárgyalni és állást foglalok abban a rendkívül érdekes socialis mozgalomban, a mely hazánkban is foglalkoztatja nemcsak az iparos, hanem még a földmives embereket is.

Átlátom, s magam is vallom, hogy ez egy rendkívül érdekes jelenet a mi hazánk történelmében. Valóban nagy kedvem is volna kezembe venni a sarlót, a kalapácsot vagy az ólom betüt, hogy forgassam meg és mérjem hozzá azoknak súlyát, megtoldva a munkahelyek levegőjével, a kar, derék meg a lábaknak a rendes, megszokott állásból elhajlása fokaival, aztán a dolgozó testnek a munkaközben szenvedett erő és meleg vesztéségeivel, meg azután a 8, 10, 12 órai munkaidővel. Hiszem, hogy igen háládatos foglalkozás volna egy kirándulást tenni abba a 25 esztendőbe, a mely alkotmányunk helyreállása óta a munka kérdését a mi hazánkban is nemcsak napirendre hozta, hanem május 1-ső napját annak sátoros ünnepévé avatta és érdekében egy kis irodalmat teremtett.

Átlátom uraim, hogy a fáradságot negyven megfizetné, ha én keresni kezdeném ezen mozgalmak gyökérszálaikat és végig kísérném eredetökhöz, hogy meglássam, vajjon ez a nagy fa, a melynek hazai ipar a neve s a melynek lombja alatt ezer meg ezer magyar ember foglal helyet, mily mértékben hazai termék és mennyit köszönhet idegeneknek. Ki tagadhatná, hogy rendkívül lényeges az is, hogy a munka díja milyen arányban van a munka idejével és annak minőségével. De mind ezek mellett is én, szives engedelmmel, nem ilyen szempontból kívánok tárgyammal: a munka és munkaszünettel foglalkozni és nem is kívánom ilyen nézőpontból vizsgálni két okból. Egyik az, hogy a kérdést önök maguk között, a sajtóban, sőt még az országházban is tárgyalták és tárgyaltatták, s ha nincs is elérve az óhajtott eredmény, az várható és el is fog jöni, mert az idő rendre elhoz mindent. A másik okom az, mert úgy tapasztaltam, hogy a napi kérdések vizsgálása és tárgyalása legtöbbször egyoldaluvá válik és elmérgesedik, mivel a felek egymást ellenségnek vagy legalább is ellenfélnek nézik és ezzel utját vágják a kérdés méltányos és igazságos megoldásának.

Pedig uraim, minden dolognak két oldala van, melyek közül az egyik világos, a másik sötét. Még az óriási nap a maga fénytengerével is csak egyik oldalát világítja meg a tárgyaknak, a másikat árnyékban hagyja.

Munkáról lévén szó, én először is e szép jeligére gondolkok: *a munka nemesít*. Önök munkás emberek? Nemes emberek is. Czimerök, melyet a kapu fölé kiszegeznek, nemesi czimer, melynek ágai számát saját kezökkel és elméjükkel szaporíthatják a végtelenig. A ki egy asztalt, vagy lakatot testi és lelki erejéből kitelhető tökéletességig megkészt, az nemesi levelének a címét már fölírta. Nemes szükség, hogy országos vagy világi kiállításon állítsák ki róla az okmányt, elég, ha a megbízó élő szóval kifejezi elismerését. A munkás érezni fogja annak nemesítő hatását és ellenállhatatlan kitartással halad tovább előre. Lelkét leheli a nyers, durva anyagba, lelkét testesíti meg az alakban, melyet szerszámával létre hoz.

Ki nem ismeri a kőfaragó munkáját? Lám, egy hatalmas darab, durva, nyers kő kerül keze alá. Az a kő, a melyet az út szélén ezer meg ezer ember látott, s némelyek boszankodva néztek, mivel utjokban állott. A kőfaragó szerszáma alá veszi és kezdi darabolni le róla a fölösleges részt, addig kerüli, addig dolgozik vele, mignem egy épületdisz válik belőle, és miként amott az iparos-palota homlokán, megszólal mint egy-egy élő alakja az ipar, a szorgalom vagy a munka magasztos eszméinek.

Semmi kétség nem fér ahhoz, hogy a timár munkája nem valami szép, de hát szép-e a péké. Hiszen ha az összezsirozza, szennyezi, vizezi magát, ennek mindene tele van liszttel és a homlokát, szemét égeti össze a tűz. De hát a timár munkája a bőr áztatásig, a péké a dagasztásig terjed-e. Hát nem a timár keze jár-e ott a fényes parketen, és nem a pék szolgáltatja-e a legszükségesebb mindennapit? És ez így van minden foglalkozással, ha abba mélyebben belegondolunk, ha abba lelkünket leheljük.

A kétféle látásról még egy közelebb eső hasonlatot is használhatunk. Nézzük meg magát az embert, tehát önmagunkat. Itt állnak köröskörül a tagok: kéz, láb, fej, ajak, nyelv és a többi. Mindnyájan tudjuk, hogy testünk több darabból áll és azt is tudjuk, hogy ezek a darabok, helyesen tagok, olyanok, mint egy műhelyben a munkások, az inasok, a munkavezető és a főnök, vagy a principalis. Ezt a hasonlatot egy kissé bővebben megmagyarázom

Azt mondám, hogy maga az ember kétoldalú, vagyis van benne egy megvilágított és egy sötét rész. Mit gondolnak, melyik a világított és melyik a sötét? Egyelőre azt gondolják úgy-e, hogy a testünk a világított. Ámde eltekintve attól, hogy testünknek legnagyobb része ruhával van fődve, még az arczon is csak a felbört látjuk, tehát fölötte csekélység az, a mi után elindulhatunk, ha csak nem vesszük számításba a test és egyes részei alakját. Hát az igaz, hogy a rendőri személyleírás a szem színével, az orr elhajlásával vagy azzal foglalkozik, hogy nincsen-e az embernek valamely különös ismerető jele, p. o. folt az arczon vagy a testen stb. Ezek mind így vannak a mindennapi életben, de mi azért nem nevezzük embernek sem az arcot, sem a fejet s még a lábakat sem, sőt nem *mindezeket együttvéve*, hanem igenis embernek nevezzük ezeket és azt, a mi ezeken belül vagy felül van; azt, a ki a munkavezető vagy a mester szerepét viszi ebben a folyton elfoglalt műhelyben; azt, a mit nem látunk és a mi mégis világosabb, mint egész külsőnk, mert tulajdonképpen ezt is csak azzal látjuk meg, azzal, a minek neve *lélek*. Ez uraim a fényes, a nap világította oldal. Ez a mi világító fáklyánk, a melynek fényénél tudunk járni, és a mely nélkül megbotlunk és elesünk föltarthatlanul

Miután ennyire tisztába jöttünk önmagunkkal, menjünk egy-két lépéssel tovább. Vegyük magunkat egy iparos műhelynek és osszuk ki a szerepet a tagok között. Mi történik? A szem, kéz, láb, izmok és az egész test végzi a maga dolgát, sőt abba annyira belejönnek, hogy végül azt hiszik, hogy min-

dent ők végeznek. Nemcsak, hanem hozzá teszik, hogy nekik nincs is szükségük a principálisra. Erről eszembe jut az egyszeri diák, a ki fogadott volt, hogy az unitárius főiskolától elmegy a lutheranus templomig, a nélkül, hogy gondolkozzék

No hát a szegény lábak megjárának, mihelyt az iránytűt, vagy mondjuk a világító lámpát, a szemet, elvonnók előlük. Erről azonban bárki is meggyőződhetik, mihelyt behunyt szemmel indul végig a járdán, mert bizonyos, hogy a balfelöli oldalán vagy a sánczba, vagy a falba bele fog menni.

Mit gondolnak uraim, elég-e még az is, ha a szemünket nyitva tartjuk és úgy járunk? Távulról sem. Figyelni is kell ám, a mi azt teszi, hogy *lelkünkkel ott kell lennünk* lábunk előtt, az útirányban, sőt a *czélnál* is. No hiszen a járással még csak hagyján, mert azt jó részt elvégezzük gépiesen is, de másnemű mozgásnál, s főleg munka közben rendkívüli lelki éberségre, mondjuk, lélekjelenlétre van szükségünk. A nyomdász egy egész mondatot teljesen kiforgat valóságából, a szabó tönkre teszi a szöveget, a vonatvezető összeütközik a másikkal, ha munkájukat kellő lelki éberség nélkül végezik.

Mi következik ebből? Nemde az, hogy *az embernek a maga műhelyében rendet kell tartani* és meg kell adni a munkakört a főnöknek, a mi a lélek.

De hogyan lehet ezt kívánni, kérdik, midőn a munkás ember annyira el van foglalva a munkájával, melyet neki a főnöke kiszab, hogy ő ugyancsak nem gondolhat magára. Sőt éppen itt kezdődik a munkás ember legfőbb sérelme. Itt, ennél a szolgaias korlátozottságnál, ennél a gépies egyformaságnál.

Nekem úgy tetszik uraim, ebben a tekintetben mindnyájan szenvedünk abban az általános emberi gyarlóságban, hogy *a magunkét, a kezünk között levőt nem becsüljük kellőképen*, megúnjuk és kicsinyeljük. Az iparos a kereskedő munkáját csupa időtöltésnek nézi a magáéhoz mérten. A csizmadia elvétette a pályáját, hogy nem lett cipész, a cipésznek ugylátszik a bankárságra van valódi tehetsége. A kádár műasztalos kellett volna hogy legyen, a szobafestő pedig lehetett volna arczképfestő. És így tovább, el a néptanítóig, a ki tanárnak tartja magát, a gymn. tanárig, a kinek csak az egyetemi tanárság ér valamit, a képviselőig a ki a ministerszékre tekint irigy szemmel.

Ez az észjárás hibás, ez a fölfogás kedélybetegségre mutat, de legkivált jelzi azt, hogy *a mi lelkünk*, tehát a mi valónk *nincsen ott a munkánkon*, azt nem öleljük magunkhoz szeretettel, abba nem leheljük bele lelkünket, a minek egyik sajuos következménye a munkánk gyarlósága és az elégtelenség. Én sem

magamnak, sem másnak nem képzelek kínosabb állapotot, mintha nem szeretjük munkánkat s a mellett nem hevülünk. Ellenben mindig a legkellemesebb érzés fog el, midőn a mezőt zengeni hallom az aratók dalától, s midőn a műhelyből fülembe cseng a munkások szép éneke. Az ilyen munka valóban nemesít, föl-emel. Az ilyen munka nem teher, és az ilyen munka eredménye nem is lesz silány.

Minden foglalkozási körben s így a kézi munkások között is sokan vannak olyanok, a kik, mint mondani szokás, *piacra dolgoznak*. Én ezt a rosszabb értelemben veszem és azokra gondolok, a kik nemcsak nem tartózkodnak attól, hogy vevőiket — hogy ismét köznyelven szóljak — „becsapják“, hanem egyenesen arra dolgoznak, hogy ők minél könnyebben és hamarabb végezzenek s a vevő minél silányabb portékát kapjon, hiszen annál hamarabb rendel mást. No ez bizonyynyal bekövetkezik, de az már fölötte kétséges, hogy náluk rendeljenek. Én megvagyok győződve, hogy a melyik munka nem nemes, nem igazságos, az után nincsen áldás, abból nem lehet meggazdagodni.

Egy jeles író olvasva, az a gondolat ötlött elmémbe, hogy a rozsdá nemcsak a vasat fogja meg, hanem a szívet is. Ezt úgy értelmezem, hogy *a rozsa, a hanyag munka* nemcsak azt az elkészített holmit adja ki kezéből silányan, hanem *a munkás szívét is beteggé teszi*, mert lehetetlen, hogy ne érezze a súlyát, terhét a felelősségnek, lehetetlen, hogy ne érezzen bizonyos üldözést, szemrehányást, midőn ügyfelével találkozik. Én úgy fogom föl a dolgok rendjét, hogy az egyik rossz után következik a másik. A mely ember erkölcsi érzéke meglazul a munka mellett, az nem lehet erős a társadalomban sem, és attól lehet tartani, hogy elesik.

Mi lehet az oka uraim, hogy főképpen a gyári munkások között oly rendkívül sok a korhel, részeges, satnya ember? Én mindig iszonyynyal gondolok azokra az utczei jelenetekre, a melyeket Londonban szombat este és vasárnap láttam. A gyárakból kijövő tömeg megszállotta a sörös és pálinkás boltokat és ott álltukban leitták magukat a férj nejével s igen gyakran gyermekeivel együtt. Magyarázatul azt mondták nekem, hogy a munkában elkábultság megkivánta ezt a nagyobb fokú önkéntes elkábítást. No hát ez csak azért nem elfogadható okoskodás, mivel látom igen sokan vannak, a kik sem gyárban, sem műhelyben nem dolgoznak, s mégis igen gyakran leisszák magukat.

Bizony úgy egyik, mint a másik esetben az a főbaj, hogy *a test szenvedélyeit fölébe engedjük a léleknek* és megengedjük, hogy ezt elnyomják és szolgává tegyék

Ez a tény megérdemelné, hogy tovább is foglalkozzunk vele, mert ebben rejlik a legnagyobb veszedelem. Az iszákos és részeges ember elhagyja, mondjuk elcsapja a munkás kezét, lábát, szemet és szolgájàvá lesz az inynek, a toroknak és a gyomor-nak. Önök bizonynyal hallották már, hogy a gyomrot *pokolnak* nevezik. No hát ezek az emberek a pokol, vagyis annak főmestere az *ördög* szolgálatába léptek. Szegény szerencsétlenek, bár ne önként tették volna, mert akkor nem szánnók annyira. Így szánjuk, sajnáljuk, mert el vannak veszve. Nézzék csak uraim az orron meg az arczon az éjszaki, igazán *éjszakai* fényt, azt a rezes pirosságot. Onnan belülről jő. Ott van az égés, a mely felemészti a test erejét és elbutítja, megöli a lelket. No az ilyen iszákos munkástól rendes, pontos és tiszta munkát bizony hiába várunk. Ő olyant nem adhat, mert a lelkéből kiveszett az *akaraterő*, testéből a munkaerő.

Azt is el kell ismernünk, hogy a *lélek nevelésére* nem fordítunk kellő gondot. Ipariskolai vagy ennek megfelelő oktatásunk nem oly mértékű, a milyen kellene, hogy legyen. A lélek magasabb műveltségére, az értelem tisztaságára, az ismeretek bővségére minden embernek nagy szüksége van s hazánk fölvirágzása első helyen attól várható, ha olyan művelt iparos osztály áll elő, a mely a szó teljes értelmében jól feltudja fogni jelszavunk értékét: a munka nemesít.

Nem kívánom fárasztani azzal, hogy ez irányu teendőinket előadjam, hanem a helyett foglalkozom tárgyam második részével: a *munkaszünettel*.

Azt hiszem, hogy az eddigiekből önként következik, hogy én a munkaszünetet éppen oly lényegesnek tartom, mint magát a munkát. A magyar közmondással vallom: munka után édes a pihenés. Ez azt jelenti, hogy ezután nyomban kell következni annak. Az előadásom elején idéztem országos törvény éppen azért hozatott, hogy biztosítsa, nemcsak hanem hogy kötelezővé tegye a szünetet. De itt ismét nem foglalkozom a törvénnyel, hanem vizsgálom azt, hogy a meglevő szünetet hogy lehet és hogy kell czélszerűen fölhasználni.

Erre első helyen kínálkozik a család. A munka végeztével hazatérőnek *az otthon*, bármily egyszerű és szegényes is az, *édes és vidámitó, a melynek ölén boldogság terem*. Elég belé a hitestárs, de ha még gyermekek is vannak, egy-két óra feledtetí az egész nap terhét.

Én nem keresem messze a boldogság eszközeit. Ha egy kis asztal körül ülve kedvesen, egy pár jó szó, egy-két szép gondolat mellett költjük el szerény vacsoránkat, nemcsak meg-

elégítettünk, hanem meg is nemesülünk. Igen gyakran azzal rontjuk el a munka örömét, hogy a munkaszünet alatt nem szentelünk magunknak bár egy félórát a szellemi foglalkozásra. Tudom, hogy nálunk is már csaknem általános szokás az olvasás, de azt is tudom, hogy legtöbbször esetben a napi lapokat olvassuk, mivel a napi események, a hazai és külföldi dolgok folyása érdekelt. Hát ez jó és helyes is, de én ennél többet kívánok. En azt szeretném, ha a magyar klasszikus költők és írók műveiből bárcsak szemelvények volnának ott minden iparos, vagy kereskedő, vagy földműves asztalán. A mi Petőfink költeményei, Arany János Toldija s más ehez hasonló remekművek a magyar ember imádságai és ezeket ma már egy pár filléren meg lehet szerezni. Nem pótolja ezt a lelkiélvezetet semmi, nem hat az emberi kedélyre oly nemesítőleg semmi. És a munkásember is mindég megszerezhet annyi szabadságot a mennyi elégséges egy rövid költemény elolvasására. Nem is árt ám ha olykor félretesszük a rendes munkát és foglalkozunk magasabb, istenibb dolgokkal.

A társadalmi életnek is sok nagyon kedves és nemesítő alkalmat van. A vasárnapi összejövetelek, kirándulások egy kertbe vagy erdőbe és az ezzel járó ártatlan kedvtelések földvidámitják a kedélyt, megkönnyítik a szívet és feledtetik a gondot. Ott, ahol egy tömegben nagyon sok munkás lakik, vagy a gyárosok, vagy a jótékony társulatok gondoskodnak kellemes kirándulásokról. Többször láttam ilyen vasúti karavánt, s mondhatom oly nagy volt a jó hatása már csak a gondolatnak is, hogy a kirándulók egész lénye mintha átletett volna alakulva. A mi városunk és környéke olyan mint egy díszkert, annyi benne a növényzet és a szabadtér, mégis több gondot kellene fordítani és több kényelmet kellene teremteni a távolabbi kiránduló helyekre.

Ámde uraim a vasárnapi munkaszünetnek, a társas összejöveteleknek nemcsak jó, hanem rossz oldalai is vannak. Nem megyek részletekbe, csupán azt a tapasztalt tényről említem meg, hogy a mi műhelyeink hétfőn délelőtt jórészt üresek — mert, hogy szelid kifejezést használjak — ezalatt ki kell pihenni a vasárnap vagy ünnep fáradalmait és más terheit. Így uraim a vasárnap és más szünnap nekünk kétszeresen káros, mivel költségbe és egy fél vagy egész napi veszteségbe kerül. Erről nem mondok többet, csupán föl hívom rá becses figyelmöket és kérem, hogy a vasárnapot töltsék lehetőleg úgy, hogy abból nyerjen hasznot a test is, a lélek is.

A munkaszünet hasznos foglalkozásai közé tartoznak ezek a felolvasások is, a melyeket remélem a t. hallgatóság mindig

örömmel fogad. Nézetem szerint ilyenekről gondoskodni kellene az egész éven keresztül minden vasárnapra, mert ezek remélhetőleg nagyon közreműkölnének arra, hogy az emberi lélek kellő erőt gyűjtsön magának a test őrizésére, vezetésére.

Őnök bizonyynyal hallották és ismerik azt a szép bibliai legendát, a mely ama legszebb kert, az Éden elvesztését írja le. Tudjuk, hogy az ember az Édenben csak addig maradhat, míg fölébred benne a tudásvágya. A bibliai legenda azt mondja, hogy Isten kiűzte az embert az Édenből, mivel ett a tiltott fáról, mely a tudásfája volt. Ebből nyilván az a tanulság, hogy a törvényt áthágni nem szabad, de az is, hogy a tudáshoz könnyen hozzá jutni nem lehet.

A legenda azzal folytatja, hogy Isten a munkával büntette meg az embert. Mi azonban azt tartjuk, erre vall egész életünk, hogy a munka nem csapás, nem átok, nemis büntetés, hanem áldás. Mi azt látjuk, hogy a legelső magyar ember, a királytól elkezdve mindenki dolgozik, dolgoznia kell, mert ha nem dolgozik Isten kiűzi őket ebből a gyönyörű szép Édenkertből, a mi áldott Magyarországunkból. Minket munkásokat, az egyiket kalapácssal, a másikat tüvel, egyiket bárdal, a másikat tollal, a honvédelem eme legbiztosabb fegyvereivel, mint lángpallókkal állított az Édenkert kapujához, hogy abba be ne törhessen az idegen és attól visszauzessék a henye, a munkátlan, az a ki here módon akar élni a más keze után.

A mi jelszavunk: a munka nemesít és ezzel a jelszóval vesszük ajkunkra a harci riadót:

Talpra magyar, hí a haza,
Itt az idő most, vagy soha!

*Záradéku*l bemutatom t. hallgatóimnak három iparos ismerősömet, ha meghallgatják (Halljuk.)

Ezelőtt egy pár évvel utaztam a scot express- vonaton. Egyik állomáson a szakaszomba belépik egy közép termetű és közép kora, erőteljes férfi. Olyan valódi John Bull-fajta volt, a milyeneknek az angolokat szokták rajzolni. A velem szemben levő ülésre letelepedett, zsebéből kihuzott három ujságot és elkezdte olvasni rendre. Engem egy kissé bántott ez a magának való zárkozott merevség.

Midőn az olvasást elvégezte, alkalmat találtam a beszélgetésre. Igen szívesen válaszolt és jó izü beszédbe ereszkedtünk. Megtudtam, hogy londoni gyári munkás. Munkavezető lehetett. Kellően hatott rám az önérzetes hang, mellyel magáról és foglalkozásáról, meg Angolországról és az angol nemzetről beszélt. Csaknem minden második szavában hangsúlyozta, hogy *mi angolok* így meg úgy szoktunk

Midőn megtudta, hogy magyar ember vagyok, azonnal elmondotta, hogy ő szereti a nemes magyarokat. Az ő édes atyja Londonban személyesen látta és hallotta Kossuthot és ő jól emlékszik, milyen lelkesedéssel szólott róla édes atyja. „Kossuth nagy hazafi volt!”

Az én angolom haza sietett családjához, mert a *vasárnapot* velük akarta eltölteni. Ezért ő soha sem sajnál egy kis fáradságot, meg költséget. D u 2 órakor indult, estve 9-kor otthon lesz és másnap együtt lesz családjával s a mi nála fődolog, együtt megy velök *templomba*.

Mielőtt elváltunk volna, összeszedte ujságait az ülésről és ideadta nekem, hogy nézzem meg. Ő különben mindig ott hagyja a kocsiban, mert náluk az a szokás. Így mások is hozzá jutnak s elolvassák. Az egyik ujság volt egy „Vasárnapi ujság” tele apró 5—6 soros és nagyobb cikkekkel és a legszebb vasárnapi gondolatokkal. A másik társadalmi és politikai tartalmu volt, a harmadik szaklap.

Meleg kézszorítással váltunk el egymástól.

A másik emberem egy bajor német. Münchenben született, Bécsben lakik. A München és Bécs közötti utvonalon együtt utaztunk. A kocsis tömve volt. Az én emberem rendkívül beszédes ember, ki mellett senki szóhoz nem juthat ott minek következtében a többi utas szépen elaludt. Mi ketten folytattuk a beszélgetést, melyből megtudtam, hogy ő Bécsben könyvvezető és agens. Nagyon jól megy dolga már tizenkét év óta, különben Bécsben ki nem állhatja, a bécsi népet gyűlöli. Münchennek nincs párja. Olyan nevezetességet Bécs nem mutat föl a milyen a müncheni sör. stb. Csodálkozásomat fejeztem ki, hogy ő az imádott Münchent fölcseréli a gyűlölt Béccsel, no de megjártam midőn megtudta, hogy magyar vagyok. Szegény Budapest ki kapta a magáét. Olyan szédelés mint ott, nincsen e széles világon. Ott egyetlen ház nincsen kifizetve. Ott minden a másé, s különben is nem valami szép város. Igaz, hogy az én barátom egyszer járt Budapesten s akkor is csak két napig ült ott, de ennyi neki elég volt. Nekem is elég ahhoz, hogy egy pár észrevétellel befejezzem a beszélgetést egyszersmindenkorra.

A harmadik emberem is külföldi származásu, de itt lakik az Alföldön. Személyesen nem láttam, de azért jól ismerem. Eredeti mestersége iparosság, de állandó munkaszünetet tart. Munkás vezér lett. Sokat nem dolgozik, de tanácsot tud adni bőven — jó tiszteletdíjért. Hiszen neki is élnie kell! Neki van esze, másnak legyen keze. Külömben is neki a külfölddel nagy összeköttetési vannak, minek következtében a modern iparos eszméket ismeri és azokat tudja is terjesztetni.

Ime itt az én három emberem. Válasszanak! Én az angollal tartok, a ki szereti a munkát, szereti családját, vallását és hazáját, s nem gyalázza azt, a miből él: a munkát. Az én jelszavam ez: a munka nemesít, s ezzel üdvözlöm önöket, a munka nemes embereit!

Imádság.

Örök szellem, mindenütt jelenvaló hatalom, Isten! Akár a sötét éjszakában bolyongunk, akár a nappal óráit számláljuk, Te mindenütt velünk vagy, mert szellemed mindent betölt és átölel. Az a halvány szikra, melyet belénk leheltél, megerősíti szemünket, hogy tisztán lásson, fölmelegíti szivünkét, hogy nemesen érezzen. Oh vajha szivünk jó érzését ne zárná el senkitől, oh vajha lelkünk világitó fényét áraszthatnók mindenkire, hogy a jóltevésben is lehessünk hozzád hasonlók. Bárhol és bármily munkában is legyünk, szellemed legyen velünk, szenteljen és áldjon meg minket minden jóban, hogy szolgálhassunk mindenkinek hűséggel és önfeláldozással, úgy a miként Jézus tanította. Amen.

Az elpusztult család.

Holvala községben laktak. A családfőt Gáspár Mihálynak nejét Manzi Máriának nevezték. Házasságuk boldogsággal kezdődött. A hűség és szeretet, a szorgalom és egyetértés érzése hatotta át mindkettőt. Gáspár Mihály gyakran mondogatta az én házam egy kis templom, melyből boldogan lépek ki, melybe örömmel megyek be, mert mindannyiszor látom, hogy megnyerem a jót az én feleségemben, s hogy „szébb az én szerelmem minden ember fiánál“ Nem szűkölködtek semmiben. A fáradsággal szerzett kenyeret megédesítette a békesség angyala. Minden ember örömmel nézte az ifju pár boldog családi életét, s méltán... mert egymást szeretve, egymást boldogítva éltek.

Családi életüknek gyümölcse is lett: két fiu, Mihály és István. Mindkettő ép, erőteljes gyermek volt. A szülők sokat vártak tőlük.

Fájdalom, a családi boldogság nem sokáig tartott. Gáspár Mihály rossz társaságba vegyült. Hova tovább... mind kevesebbet gondolt családjával, szép feleségével, ki százszor is mondta, ezerszer is kérte, hogy szeresse őt mint régen, s legyen a régi, a kedves hitvestárs és szerető apa. Mindhaszta-

lan, a szeretet kialvásnak indult, tüzét sem mosolygásával, sem forró csokjaival nem tudta föléeszteni; a lélek világa kezdett Gáspár Mihály keblében elsötétülni. Háza nem volt többé templom, átváltozott a bánat örökös hajlékává.

A templomot is, melyet azelőtt szorgalmasan látogatott, elhanyagolta. Sirhattak tőle a Sionnak utai egyik ujevától a másikig, nem ment ő a templom felé sem . . . csak temetések alkalmával, s akkor is csak, ha számíthatott . . . gazdag torozásra

Sirtak a Sionnak utai, mert elváltozott a világ ábrázátja a Gáspár Mihály lelkében; kerülvén a templomot nem hallotta, hogy a „szülők tanítják a fiakat bölcsességre,“ hogy „neveljétek a ti magzataitokat Istennek félelmében, az emberek előtti kedvességben,“ dehogy hallotta az evangélista intését „a fiuk kenyerét nem veti az ebeknek,“ hogy „az apa gondoskodik maradékairól,“ hogy „kincset gyűjt fiainak a bölcs apa,“; dehogy hallotta ezeket a szép munkásokat, erkölcsi parancsokat . . . Hogy is hallotta volna, hiszen a Sionba vezető utról rendszeren a korcsmába tért be, rosz társai közé . . . Betért nem egyszer . . . de gyakran . . . sőt örökös vendége lett a Jákob korcsmárosnak, kinek bódító itala jobb volt előtte, az „életadó“ italnál, kinek hizelgő beszéde kedvesebb és hatásosabb a pap beszédénél: a korcsma levegője a templom üdítő fris levegőjénél; a zaja jobban hatott az áhitatos hivek buzgó énekénél. Egyedül csak itt a korcsmában találta jól magát Gáspár Mihály a férj, az apa.

Hová lett a családi hűség, a szeretet, a kötelesség érzet? háová lett a vallás-erkölcsi élet a szivből, a lélekből? . . . háová lettek? . . . kiha'ttak. Elszállottak az őrangyalok, mert a tisztátalan helyet, a megfertőzött szívet és lelket nem szeretik, abban meg nem férnek. De nem maradt üresen a Gáspár Mihály szíve, lelkébe költözött a mértéktelenség és a szeretetlenség ördögi „demon“, már pedig a háová ez befészkelte magát, ott a család vége romlás és pusztulás.

Önként következik a fennebbiek után, hogy a kicsiy birtok, melyet Gáspár Mihály szülőitől örökölt, rendre vándorolt telekkönyvéből a mások telekkönyvébe, mert régi igazság, hogy a ki nem dolgozik, csak iszik és eszik, annak vagyona rendszeren vándorolni szokott. Hasztalan volt szegény neje rimánkodása, hiába szorgalma s igyekezete, a gazdaság mind alább és alább hanyatlott. Gáspár Mihály feledett mindent, nem aggódott a bánat miatt napról napra hervadó feleségével, nem törődött, nem gondolt szép gyermekeivel, kik már elég nagyok voltak hogy kedveskedjenek neki édes csevegéseikkkel. Gáspár Mihály csak egyet nem feledett, a korcsmát. Csak szenvedélyének élt,

mely már régen részegséggé fajult. A szesz ereje megbénította szívét, lelkét. Megfosztotta emberi alakjától, kivetkeztette az Isten képére formált embert állatias ösztöne, mely az utóbbi időben annyira elragadta, hogy az egykor ölelő karokat ütlegekre emelte s nem egyszer bántotta tetteleg, kinek esküvel fogadta, hogy „szeretem“. Nem tudta megakadályozni ebben gyermekei esdő, majd siró szava sem. De nem sokáig bánthatta hitves társát, gyermekei édes anyját, mert a szegény nő, a jó édes anya váratlanul meghalt. Megölte a bánat, a szégyen, hogy az ő férje oly rossz és erkölcstelen lett. A faluban mindenki szánalommal tekintett a két árva gyermekre.

Nagyobb rázkodások és csapások rendesen változást idéznek elő az ember életében, de Gáspár Mihályt az árva gyermekek apját a nagy csapás nem volt képes az erkölcstelenségnek előre haladott útján megállítani. De a mértéktelen élvezés megöli nemcsak a lelket, hanem a testet is. Így történt Gáspár Mihállyal is . . .

* * *

Az elpusztult család szomorú képét megújulni látjuk napjainkban s nem egy esetben, a kötelességeiket nem teljesítő családok életében. Ma is vannak egyének, kik megfélemlenek a családi élet szentélyéről, magasztos hivatásukról, s az élet örömét a gyönyör hajhászásában keresik. Az ily családfők méltosai a családi élet boldogságának, megrontói gyermekeik jövőjének, erkölcsi érzületének. Ezért van a társadalomnak ma oly sok korcszülöttje, ez az oka, hogy az egyházi életben a vallás-erkölcsi élet hanyatlik s hogy a vallási közöny gomba módra tenyészik.

Ozsváth Gábor.

Szász Domokos ev. ref. püspök halála.

Váratlanul és megrendítően sújtott le egy hatalmas villám az erdélyi ev. ref. egyházra és annak fejét, Szász Domokos püspököt, ezt a nagy, erős és rettenthetlen tölgyet ledöntötte. Január 8-án délben már szállingott a hír és délután 3 órakor Kolozsvár nagy része tudta, hogy Szász Domokos nincs többé! A hatást növelte, a képzelődést és aggodást fokozta az a tapasztalaton épült köztudat, hogy az ev. ref. egyházkerület összes ügyeit, mondhatni vasmarokkal kezében tartotta a püspök. Messzemenő, merész tervei voltak, melyeknek nagy része még csak a kezdet szélén áll. Ő maga nem hitte, s más nem gondolt arra hogy ily korán és ily váratlanul szakadjon ketté egy

munkás élet fonala. De megtörtént! Szász Domokos ma már ott pihen csendesen Nagy Péter mellett, a kivel az életben nagy harcrai voltak.

Kevés püspökkel történt az a mi Szász Domokossal, hogy saját hitfelei közül tekintélyes, előkelő férfiak nyilvános harczot folytassanak ellene. Szász Domokos csaknem minden alkotásával kihívta maga ellen a kritikát, mert ő mindig nagyot gondolt és merészet. Különben az ellene irányult ellenszenv főképpen az enyedi theologia talajából táplálkozott. Szász Domokosnak kera ifjáságától kezdve az volt az eszméje, hogy a theológiát át kell tenni Kolozsvárra. Egész irodalom fejlődött ki e kérdés körül. Szász Domokos vezette a harczot, a mit neki csak azért sem bocsáthattak meg, mivel ő maga enyedi születésű volt. Vas akarata diadalmaskodott. Ma már itt áll egy szép és hatalmas épület, benépesítve a nagyra törő papnövendek ifjak seregével, egyetemi ifjakkal és egy derék tanári karral. Csapán ez az egy alkotás elég lett volna egy embernek.

Szász Domokostól még ellenségei sem tagadták meg a tiszta, nemes szándékot és a magas koncepciót. Minden egyébtől eltekintve Szász Domokos az erdélyi magyarságnak kiváló nagy szolgálatot tett számos, elzüllésnek indult, ev. ref. egyházközség fölébresztésével. Missioi lelkészségeket állított, új templomot, új iskolát az ország minden részében épített. Kolozsvárt a theológián kívül egy új templom és papilak meg egy derék szeretetház hirdeti Szász Domokos fáradhatlan püspöki működését. Velünk unitáriusokkal nem egyszer állott szemben, de mi tiszteletünket soha sem vontuk meg a derék egyházfőtől, a kit részvétellel kísértünk sirjába.

Irodalom.

Megjelent a »Műkertészek Zsebnaptára« Mayer Miklós. „A M. Műkertészek és Kertgazdák Orsz. Szakközlönye“ szerkesztője által egybeállítva. E zsebnaptár tartalmazza az év 12 hónapjában szükséges kerti munkálatokat, havonként előírva, u. m. konyhakerti, melegágyi, park- és virág-kertészeti, faiskola, gyümölcsös, szőlő, komló mivéletét. Továbbá tartalmazza a hónapok szeriut hazánkban virágzó fa, bokor, nyári és évelő, szabadbeli és házi edényes növények, nemkülönb. havonként érő

gyümölcsök neveit. E majdnem 15 ivre terjedő mű ára bekötve 1 frt, kötetlen 70 kr. Megrendeléseket elfogad Mayer Miklós, városi műkertész, Szegeden.

Gyásztisztelet gönczruszkai özv. Gróf Kornis Zsigmondné, lozsárdi Báró Györfy Bertha koporsójánál. *Debreczenben* 1898. jun. 28-án tartotta Ferencz József unitárius püspök. Egy nemes szívü, vallásos honleánynak szónoki hévvel és evangéliumi ke-nettel megírt remek képe. A beszéd és az egész gyászszerartás értékét kiváló fontosságúvá teszi az, hogy az unitárius püspök mondotta el Debreczenben, rendkívül nagy és válogatott közön-ség előtt.

Hasznos tudnivalók.

A feleség, kí a házassági életközösséget jogos indok nélkül maga szakítja meg, a különélés idejére férjétől külön eltartást nem követelhet, és a feleséget különélés esetében férjétől a különélés idejére eltartás csak akkor illeti meg, ha a házassági életközösség megszüntetése a férj hibájából történt, a nélkül, hogy a házassági életközösség megszüntetésére a feleség is okot szolgáltatott volna.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Az E. K. Tanácsból.** Az F. Fő Tanács meghagyásából E. K. Tanács (480—98) figyelmébe ajánlotta a köröknek a korondi 1841 évi zsinat azon határozatát, hogy tisztviselők választása csak titkos szavazás útján történhetik. — Az udvarhelykőri jegyzőválasztás, Pál Ferencz okládi lelkészre vonatkozólag, jóváhagyatott és a beadott föllebbezés mellőztetett. (482—98.) A dézsfalvi egyházközség és az állam között a kántorság érdekében kötött szerződés jóváhagyatott ehez képest az állami tanító a mesteri telken lakik és a kántori teendőket végezi bizonyos tiszteletdíjért.

— **Zsinat.** A f. évben a sz.-Kereszturi egyházkörben Zsinat fog tartatni. Az utóbbi Zsinat ott 1879-ben volt Azzal az első püspök Dávid Ferencz halálának 300 évfordulója ünnepe volt összekötve. Szép és nagy esemény volt, melyet többek között emlékezetessé tett a Jakab Elek könyvének: Dávid Ferencz Emléke, megjelenése; a Ferencz József püspök ur kezdeményezte Dávid Ferencz Emlék-alapnak 10.000 frt tőkével életbe lépése és több angol vendég jelenlétele A f. évi zsinatnak, reméljük a Berde Mózes nagy alapítványának és az új egyházszervezeti szabályoknak életbe lépése lesz fő érdekessége.

— **Mikor kezdődik a XX-ik száz?** Ez a kérdés a Budapesti Hírlapban az új év alkalmából szóvá tétetett. Némelyek hajlandók állást foglalni a mellett, hogy a mikor a 19-t kezdjük írni akkor megkezdődik 1900; tehát a XX-ik száz kezdődik a jövő évben. Dr. Brassai ezt a kérdést megvitatta volt és határozottan a mellett foglalt állást, hogy a XX-ik száz 1901 január 1-ső napján kezdődik. Ezért fogadta el Brassai azt az állítást is, hogy ő a mult százban született. Nézetünk szerint a kérdést nagyon egyszerűen meg lehet oldani ha a számítást az egynél kezdjük meg mint hogy másként nem is lehet. Így a százat

akkor kapjuk meg ha a 100-st is befoglaljuk tehát így 1—100 vagy így 1801/1900 szóval ebből a szeszélyes százból hátra van még ez és a következő esztendő.

— **Uj év első napján** az Egyházi Képviselő Tanács és a főisk. tanári kar tagjai Nagy Lajos főjegyző vezetése alatt üdvözölték a főt. püspök urat. N. L. a haza szomorú, az egyház nyugodt és a püspöki család boldog helyzetét ecsetelvén éltette a püspök urat, jelenlevő nejét és egész családját. A főt. püspök ur válaszában a jó reménység megőrzésére és kitartó munkásságra buzdította a jelenvoltakat.

— **Az új főiskola** építés megkezdésekor száz évi jubileumot ülhet a régi, mert 1799—1800-ban tétettek az előkészületek és 1801 márcz. 1-ső napján határozottat az építés megkezdése Építési biztosok voltak Barra Mózes, Ágoston Márton, Pákei János, Pákei József és Körmötzi János. Érdekes a dologban azis, hogy az új épületet a két biztos Pákei utóda Pákei Lajos főmérnök tervezte a modern mérnöki tudomány és szakértelem teljes készletével

— **Az egyházkörökből**, nem mindenikből, de többől olyan búslakodó, panaszos leveleket kaptunk a melyekből azt lehetne hinnünk, hogy néhol minden élet haldoklóban van. Az egyházi élér pang, az egyleti élet csak itt ott ad halvány életjelt. Nem szeretjük a rosszat elihnni, reméljük a jót, s ennek következtében a t. levelezők levelei ezuttal kosárba kerültek. Helyesen jártunk-e el, itéljük meg a kik találva érezik magukat. A szellőre szükség van s olykor a vihar sem árt. Azt hiszszük hogy a Közlöny nem vétene föladata ellen ha ilyen tisztító szeleknek is tért adna, de qui habet temus habet vitam.

— **Tordán főgymnasium legyen-é, vagy főrealiskola?** A Vallás és közokt. ügyi miniszter ur legujabban ez iránt irt Marostorda vármegye közönségéhez, hogy nyilatkozzék az iránt, ha vajjon gymnasiumot kíván é létesíteni, vagy főrealiskolát. Egyelőre csak algyrnasium (4 osztály) létesítéséről van szó, a további 4 osztály kifejlesztése a beálló körülményektől függvén. E tárgyban a főispán jan. hó 12-én értekezletet tartott. Az érvek és nézetek harca azon kérdés körül forgott a megye és város viszonyai melyik iskolát igénylik inkább: a főgymnasiumot-é, vagy a főrealiskolát. A vita eredménye az lett, hogy az értekezlet szavazattöbbséggel a főgymnasium mellett foglalt állást, egy ilyennek létesítését úgy kulturális, mint nemzetiségi szempontból is sokkal előnyösebbnek mondván ki, a megye speczialis viszonyaira tekintettel mint egy főrealitanodának a létesítését. Az értekezlet kimondotta azt is, hogy a közszükséglet — habár fokozatosan fejlesztéssel is — csak egy nyolcz osztalyu főgymnasium létesítésével nyerhetne kielégítést (A. V.)

— **Az utolsó éjszaka.** Silvester éjszakáján, mikor minden ember megcsinálta számadását, mikor mindenki megmutogatta fájó szivsebé, melyet rajta a még csak néhány perczig élő 1898-ik esztendő ütött, valami szép, elragadó éneket hallottam egy nagy tömeg ajakán, azt, hogy: „az esztendők eljönnek, elenyésznek.“ Az óra 12-öt ütött. Halál és születés történt azon pillanatban. A halottat a tordátfalvi önképzőkör tagjai bucsuztatták azzal a szép, a csendes éjszakában meszse hullámzó énekkel. Aztán, az ének elhangzása után egy ifju, onnan az Isten háza mellől, a nagy tömeg közül kilépi és szép, önmaga által irt költeményét elzengi fájón, keservesen panaszolva, hogy biztató reményink sirásra váltanak a haldokló esztendőben. S mikor azt a sok reményt széttépő halottat bele fekteti sirjába: ujra felzendült az ének az önképzőkör ajakán: „Öröm s hála énekkel téged Isten áldunk!“ Még a szép, a szívet emelő ének hangjai ott rezgették a magasságban, mikor egy más ifju köszönteni kezdi reményeink anyját: az új esztendőt. Szavától zeng a tér, szíve tele hittel, biztató reménnyel: Megáld minket Isten, a mi Istenünk az új esztendőben, Ifjak és öregek együtt szövetkezve tették széppé, kedvessé a haldokló esztendő végső alkonyát s keltették biztató reményt a jövő iránt. Ti tordátfalvi hivek, öregek és ifjak, ti énekeljete. Szavatokban csendüljön fel a mult fájó keserve, a jövő biztatása,

Énekeljetek, és adjatok példát másoknak is, hogy azok is hozzátok hasonlóan cselekedjenek! Adjon Isten nektek és minden igaz szívnek boldog új évet.

Nép barát.

— **Szentabrahámi Mihály püspök sirja.** Mult számunkban közöltük a theologiai itjuságnak egy 1866 évi határozatát és kegyeletes indulatát, mely arra buzdította, hogy a sirkövet kiemelhetik a földből és betűit megújíthatják. Ezt a határozatot benyújtották az E. K. Tanács elébe, kérvén rá engedélyt és az átadásra ünnepély rendezését. Az E. K. Tanács az elsőt szívesen vette, de a másikat, az akkori körülményekre való tekintettel, nem engedte meg. Ugy látszik, hogy ez a határozat az ifjakat lehangelte és tervöket abba hagyta. Csaknem 30 évig hevert ott a sir elhagyottan, míg nem 1892-ben H a j ó s J á n o s, főiskolánk derék és áldozatra kész felügyelő gondnoka, a sirkövet teljesen helyreállíttatta és ezzel is újabb jelét adta mindenre kiterjedő éber figyelmének és áldozatra kész nemes szívének.

— **Papnövélő intézetünk hallgatói** az 1887–88 évben egy alapot tettek le „Pályadíj alap” czimen, mely adakozás útján volt gyűjtendő. Az alapítólevél egyik pontja szerint, midőn az alap tőkéje 300 frtra szaporodik, ezen összeg évi kamatjainak $\frac{1}{6}$ -da kitűzendő az „Önképző-kör”-ben a theologia köréből vett tételre. A f. évben az alaptőke a kitűzött mértéket elérte s így az alapítvány életbe lépett. Kitűzetett egy tanulmány írása Channing E. Vilmos vallásos tárgyú beszédeiről. A pályadíj 23 kor. A Pályázat határideje 1899 évi május 1-ső napja.

— **Laborfalvi egyházunk.** Az Unitarismus ezen keleti véghatára, mely egyszerre három idegen vallásfelekezettel (róm. kath., ev. ref. és görög) áll szemben, az egyházi élet reformálására két nevezetes kérdés felelt intézkedett a legközelebbi eklézsiái gyűlésen: Megállapította, hogy ifjusági olvasó kört alakít, melynek tárgyai lesznek: szavalás, felolvasás és műénekek tanulása. A műénekeket eddig is tanította ottani lelkész Kiss Sándor a fia. négyes vegyeskarban. Meghatározták azt is, hogy a templomban a régi énekes könyveket mind kicserélik ujakkal, a templomot buzgón gyakorló és énekelni szerető hívek számára.

Gálfai Lőrincz tanár, a D. F. E. buzgó pénztárnoka decz. 31-én vette nőül Horváth Valéria kisasszonyt. Az egyházi áldást Mózes András lelkész adta az ifju párra. Mi állandó boldogságot kívánunk számukra.

A kolozsvári unitárius egyházközségben az 1898 évben született 23 fiu, 34 leány, meghalt 17 a férfi nemből, 11. a női nemből; eskettetett 13 pár.

— **Halálozás.** Pracsnik Mihályné szül. Sinczky Zsuzsánna 76 éves korában január hó 13-án jobb létre szenderült. Egyházunk hű leányát nagy számú rokonság gyászolja. Az elhunytban Perédi József, főgymnasiumunk tanára édes anyját siratja. Nyugodjék csendesen!

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Házi estélyünk A mult évi sikertől főbátorítva a D. F. E. Választmány a f. évben márczius 11-én házi estélyt rendez, még pedig ezutal a városi vigadóban. Concerttel kezdődik, melyben városunk legkiválóbb zenészei és előadói fognak résztvenni. Azután táncmulatság következik ifjak és mindenki számára, a ki szeret háziasan, kedélyesen, fesztelenül mulatni. Az egyleti tagokna s másoknak is igen kedves találkozójuk leend. A meghívókat későbbben fogjuk kibocsátani. Az egyleti tagok tekintések magokat meghívottaknak.

Felolvasásaink február 5-én kezdődnek. Felolvas Fanghné Gyűjtő Izabella, Nagy Lajos főisk. tanár, Dr. Márki Sándor egyet. tanár és közre-

működik a D. F. E. énekkara. Kérünk minél nagyobb számú hallgató közönséget.

A „felső-fehérköri Dávid Ferencz fiók-egylet“ pénztárába tagságdíjat fizettek: 1896-ra: Sipos Ignacz. 1897-re: Sipos Iguác. 1898-ra: Nagy Elekné, Ilkei H. József, Ütő Béla, Antal András, Antal P. József, Osváth Gabor, Nisztor Joákhim, Ferenczi Lajos, Katona Márton, Lőrinczy István, Felső-rákosi ekklesia, Székely Mózes, Kiss Aladár. A hátrálékosokat tisztelettel kérem, hogy esedékes tagdíjaikat megfizetni sziveskedjenek. Hévízen 1898 évi november hó 16-án. Kiss Aladár, f. e. pénztárnok.

„Szükség megújulnotok.“ Az udvarhelyi fiók egyletből tudósítónk ezeket írja: Szükség megújulnunk Egyletünk iránti buzgóságunkban. A cél nemes, a munkamező nagy . . . Mikképp hiveink csoportosítása, gyűjtése a kitűzött zászló alá, a cél elérhetésének egyik igen jelentékeny eszköze, és ekkor nemis kívántatik világosságot arasztó talentuma, most itt tényleg az erőtelenek és gyengék is futkosnak a czélért. Én — írja levelezőnk — a taggyűjtés terén kívánok hasznot tenni. Bejelentett 6 új tagot.

Nyilvános köszönet. Imreh József Balázstsalvi szolgabíró ur, a Dávid Ferencz-egylet háromszéki fiók körének 5 frtot adományozott, oly czállal, hogy azt tűzessék ki pályadíjúl e tétel kidolgozására: „Az unitárius vallás hívei az államszolgálatban.“ Midőn Imre József szolgabíró urat nyilvánosan is megnyugtatom szives adományának kezemhez vételéről egyuttal köszönetemet fejezem ki a fiók kör nevében irántunk mutatott figyelméért.

Árkos, 1899. jan. 14.

Csifó Salamon ideigl. pénztárnok.

Az egylet pénztárába 1898. november 17-től f. é. január 21-ig rendes tagsági díjat fizettek: Perei Mihály M.-Berény 98-ra, Mózes Mihály Abrudbánya 95—97-re, Fülöp Mózes Kide 99-re, Ütő András S.-Szt.-György 97—98-ra, Dr. Tóth György N.-Szeben 99-re, Czakó József, Dengyel János, Kolozsvár 98-ra, Magyar Mihály 97—98-ra, Pákei Lajos, Pongrácz Lajos, Vass Domokos, Boros Gyöngyné Kolozsvár 98-ra, Pap Mózes Torda 98-ra, Dr. Wettenstein Áron Arad 98—99-re. Biró András Kide 95—97-re, Kozma Pál, Kolozs 98—99-re, Székely Mózes Nagy;Szeben, Perczel Ferencz Budapest 99-re, Dr. Gothárd Zsigmond Bpest 96—98-ra, Gróf Lajos Lócse, Kádár József Deés, Nagy György, Kanyaró Ferencz Kolozsvár 99-re, Keresztes Pál Veszprém 99—903-ra, Bardocz Gyula N.-londa, Daniel Elek Olasztelek, Unitárius Egyházközség Vilonya 99-re, Dr. Kozma Jenő M.-Vásárhely 95—98-ra, Imreh József Balázstsalva, Gyöngyösi Lajos Abrudbánya, Iszlai Gábor Kakasszék, Nagy Olivér Torda, Fűzi Katinka Nagy-Enyed 99-re, Csipkés Árpád Cs.-Szereda 98—900-ra, Pap Pál ifj. Demeterfalva 97-re, Nagy Gergely N.-Enyed 98—99-re, Fekete Lajos Selymeczbánya 99-re, Tarcsafalvi Pál Mészkö 98-ra, Dr. Gál Kelemen Kolozsvár 97—98-ra, Gábor Dénes Kőkös 95—99-re, Barabás Dénes H.-M.-Vásárhely 97—98-ra, Rázmán Elek Komjátszeg 98-ra.

Előfizetési díjat fizettek: Kovács Józsefné H.-M.-Vásárhely 96-ra, Böckel Károlyná, Gámán Dezső, Szekula Ákos Kolozsvár, Komjátszegi Pál Ar. Rákos, Úrmóssy Jenő Kolozsvár 98-ra, Gruz István M.-Vásárhely 93—99-re, Törös János Torda 98-ra, Pap László Tóvis 98—99-re, Polgár Lipót Bpest, Sándor Mózes Sz.-Udvarhely, Weress Ferencz Torda 99-re, Major Domokos Sz.-Sebes 98-ra, Lőrinczi Dezső Fogaras 98—99-re, Agh Ferencz B-Hunyad, Warga Lajosné Sárospatak, Gerjovics József Somberek, Möricz György Kassa 99-re, Marosy Ferencz Gy.-Fehérvár 97-re, Székely Ferencz Déva, Dr. Dombi József H.-Nádudvar 99-re, Puskás József ifj. Vilonya 96—98-ra, Hajós János, Hajós Gyula, Pászint Mihály Kolozsvár, Filep László M.-Szt.-György. Lőrinczy Dénes N.-Várad, Ifj. Szenási Ferenczné Deés, Springman Ferencz Bpest 99-re, Pálfi András Kászon-Altiz 99-ra, Bors Albert Szind, Ádám Domokos Bözöd, Gymn. Olvasó Egylet Sz.-Keresztur, Id. Daniel Gábor Bpest, Sikó Géza Megyes 99-re, Barra Mózes Baromlak 97—98-ra.

Az egylet perselyébe ajándékoztak: P. Porváth Kálmán báró. egyf. elnök 25 frtot, Springmann Ferenc Budapestről 80 krt.

Az aranyos-torda köri fiok egylet pénztárába tagsági díjat fizettek: Sófalfalvi Sándor Torda 96—98-ra, Nagy Mihályné Torda 97—98-ra, Tóthné Zsigmond Gizella 95—98-ra, Horváthy Józsefné 98-ra.

A kereszturn köri f. e. pénztárába fizettek: Kovács S.-né, Barabás Luiza Kapus 98-ra, Firtos István Benczéd 97—99-re.

A f. fehérvári f. e. pénztárába fizetett 16 tag és a küllő köei f. egyletéből 13 tag.

Kolozsvártt, 1899. január hó 21-én.

Gálfi Lőrincz,
egylet. pénztárosok.

Szerk. üzenetek: P. F. Oklánd. Köszönet az eredményes buzgóságért. — D. M. Hisszük, hogy az „egyedül idvezites“ eszközeül még a pénz is használják. Csak éberség és buzgó papigond segít. Köszönjük a nevsort. — F. — Az a szomorú „eset“ nem nyilvánosság elé való. „Addig jár a korszó a vízre (az az, hogy „valaki“ a pálinka korszóra) a míg nyaka szakad.“ — N. G. N.-E.-d. Köszönjük a szép levelet. — G. D. Kőkös. A Néptanítók lapja az idézett helyen az ön idézete szerint azt írja, hogy az „Állami vagy községi iskolában az köteles a hitfelekezeti éneket tanítani, a ki ugyanott az illető felekezet vallásoktatója“. Ez az illető szerkesztő véleménye és van is alapja, mert hát az ének is a hitoktatáshoz tartozik. De az ilyen fogalom vagy szó-magyarázat még nem oldja meg a kérdést, hiszen ilyen módon azt is lehetne mondani: a templomban az köteles a zsoltárokat énekelni a ki az evangéliumokat magyarázza — Az illető lelkész uraknak a vett kérdések alapján tudomásra hozzuk, hogy a lelkészjövdelem bevállására kibocsátott A iv 4-ik rovatához a VIII. osztályról szóló bizonyítvány; az 5-ik rovatához a látogatásról a dekáni, a végzésről az E. K. Tanács bizonyítványa (papi bizonyítvány) kell. Azt hisszük a többi pont önmagát magyarázza meg. — F. M. K. Szives köszönet az érdekes névsorért. — Minden t. egyleti tagnak a ki a kérdő lapunkat beküldötte az ügy érdekében meleg köszönetet nyilvánítunk és kérjük további támogatásukat.

Gyűjtőknek tesszük a következő ajánlatot: Minden 6 új tag egy évi díjának beküldésekor az Unitárius Közlönyből 7 példányt küldünk meg, vagyis akár a 7-ik tag díját átengedjük, akár a lap 7 példányát ingyen küldjük meg!

Szívemet hozzád emelem. Imádságos könyv nők számára.

Irta Boros György. Vászonkötés 1 frt 20 kr. Bőrötés 3 frt. Bársony 5 frt, börmunka 7 frt.

E könyvről a lapok nagy elismeréssel nyilatkoznak. A Prot. E. és I. lap többek között így ír: „Irodalmi szempontból kiváló termék. Szépen van írva, választékos s mégis vonzó nyelven . . . Az írás modorát követi, melyet nyelvében szépen alkalmaz Zamos, kenetes, szívet melegítő . . . Csinos alak, szép nyomás. Szerzőjének tisztelettel gratulálunk szép munkájához“

TARTALOM: Tizenkét cikk az unitarizmusról. Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. Boros György. 33. lap — A vilonyai templom tornyára (Költ.) Végh Mátyás. 38 l. — A mivelttség ismertető jelei Dr. Brassai 38. l. — A vallásos érzélem s ennek nevelése. 38. l. — A papnevelő intézet érdeke Fazakas Lajos. 41. l. — Nők világa. 42. l. — Levél Amerikából. Samuel. A. Eliot. 46. l. — Munka és munka-szünet. Boros Gy. 47 l. — Imádság 56. l. — Az elpusztult család Ozsváth Gábor. 56. l. — Szász Domokos ev. ref. püspök halála 58. l. — Irodalom. 59. l. Hasznos tudnivalók. 60. l. — Egy-házi és iskolai mozgalmak. 50. l. — Egyleti élet és munkásság 62. l. —

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdája Kolozsvártt.